

Alakzatok a versfordításban (Alekszandr Blok *Démon* című versének két magyar szövegváltozata)

Cs. Jónás Erzsébet

Hármas normativitás és a nyitott mű fogalma a fordításban

A teljes hitelű fordítás lehetősége az irodalom, a kontrasztív stilisztika és a fordítástudomány egyik legtöbbször vitatott kérdésköre. Nem kétséges, hogy egy vers vagy bármely esztétikai tény befogadásának első alapfázisa az *élmény*. A fordító, kivált ha maga is költő, a műegész élményi hatása nyomán kezd nyomozni, milyen lexikai, grammatikai, hangtani, emlékkasszociációs, s egyéb szerkezeti elemek egymásra ható összetétele váltja ki ugyanazt a hatást a célnyelvi olvasóban.

A fordító a célnyelvi szövegalkotás során három normarendszer hat: Egyik oldalról a fordító az eredeti mű saját kora szociokulturális kontextusában értelmezett hiteles változatát akarja megteremteni, másik oldalról érzékeli a célnyelvi olvasóközönség befogadói szintjét és stílustulajdonítási horizontját. Ezt szintén nem hagyhatja figyelmen kívül, ha azt akarja, hogy műfordítói tevékenységének széles körű olvasótábora legyen. E kettős normativitás (a csak a forrásnyelvi szövegre összpontosító *professzionális norma* és a kifejezetten a célnyelvi olvasót középpontba állító *elvárási norma*) egyidejű figyelembe vételét – Toury recepcióközpontú fordításelméletét felülvizsgálva (Toury 1980) – Chestermann a fordításban a legcélravezetőbbnek ítéli meg (Chestermann 1993). Még ebben a kettős normatív rendszerben sem kap helyet azonban a harmadik, s véleményünk szerint a műfordításban megkerülhetetlenül fontos norma, a fordító saját befogadói és értékelő normarendszere. Ez mindkét előzőtől eltérő is lehet, de mint jelen elemzésünk is rávilágít majd, e norma alapját képezve a fordító kulturális háttere stílusjegyekben mindenképp rányomja bélyegét a fordítás végleges szövegére.

Az összevető műfordítás-elemzés olyan sajátos párhuzamos szövegvizsgálatnak tekinthető tehát, amikor egyetlen forrásnyelvi korpusz időben eltérő, de valamelyik érvényes norma szerinti – a professzionális, a fordítói vagy az elvárási norma mentén – több azonos célnyelvi változatát vetjük egybe (vö. Klaudy 1997). Mindhárom normarendszer egymáshoz viszonyítva mozgásban van, hiszen az idő-, a szubjektív és a kulturológiai tényezők változásával az egymáshoz való viszonyuk is változik. A fordító normarendszerének azonban mindig le kell fednie legalább részben az eredeti mű és a célnyelvi olvasó normarendszerét, mert csak így tud közvetíteni a szemantikai sikok között. Az Umberto Eco által felállított *nyitott mű* fogalma és működési mechanizmusa akkor is érvényes a társadalom, az irodalom és a kultúra összefonódásában, ha konkrét fordításelemzésünkhöz a pragmatikai jelentést hordozó alakzatokat és strukturális

jellemzőket keresünk. Eco szerint a forma egyetemes interszjektív viselkedésmód, egy adott kor és környezet közös intézménye (vö. Eco 1962/1998: 11–26). Másképpen szólva: a mű a dinamikus, kreatív szövegértelmezésben válik nyitottá, permanensen „érvényessé”. Németh G. Béla a versfordítások kapcsán joggal veti fel, hogy „nagyon érdemes volna idegennyelvű művek magyar fordításának más-más korszakú és irányzatú példáit szemrevenni” (Németh G. 1998: 222). Dolgozatunkban erre teszünk kísérletet.

Blok mítoszvilágának orosz nyelvi alakzatai

Blok 1910-ben írt verse, a „Démon”, a mítoszeremtő ember alapélményét fogalmazza meg: az égi hatalom, egy démonikus erő vonzza, csábítja, végül magával ragadja a szárnyalni vágyó hőst, akit esendő földisége visszahúz a porba, s a démon sátáni mosollyal nézi, hogyan ég el áldozata önnön felszított tüzetől. Ez a mitikus lelkiség, a mitikus valóságlátás, amely az ember egyéni érzéseit nem mulandó hangulatoknak, hanem kivüle és fölötte dülő örök hatalmaknak véli. A valóságlátás, a személyes élmény ilyenfajta feldolgozása tipikusan illeszthető a századforduló filozófiai gondolkozásába.

Blok mítoszeremtő nyelvi eszköztárát most a komplex alakzatok oldaláról szemléljük. Ezek között a századelőre jellemző módon a szimbolistáknál is kedvelt szecessziós alakzatok dominálnak (vö. Tamás 1994: 22–52). Lényegük az expresszív, érzelmileg megemelt kifejtettség. Eszközei a képi fokozás, az emelkedettségnek a gyakran archaizáló szövénytáron túl a hangtani, morfológiai, szintaktikai szintek metabolái. Az orosz szövegben ilyen visszatérő alakzatok az adjekciós metaplazmusok: *paragogé*, *alliteráció*, a detrakciós metaplazmus: *deláció* (a tipográfiában három ponttal jelölt, elhagyott, de odaérthető elemek), az adjekciós mondatalakzatok: *ismétlés*, *hiperbaton*, *hasonlat*, a detrakciós mondatalakzatok: *aszindeton*, immutációs metataxisként *a költői kérdés*, metasztázisként az oroszban az igeszemlélet miatt a versben gyakori igeidők felcserélése (jelen után befejezett jövő, majd ismét jelen), transzmutációs alakzatként *a hiperbaton* és a hátravetett egyeztetett jelzők *inverziója*. Az alakzatok is hiteles erővel érzékeltetik a démon csábításának és pusztulást sejtető jóslatának mitikus képét.

Először vegyük sorra az orosz szöveg komplex alakzatait, s expresszív nyelvi kelléktárát, hiszen ezeknek az ismétlődésére vagy – leginkább várhatóan – hasonló hatást kiváltó kompenzálására várunk majd a magyar szövegváltozatokban.

A démon halmozó fölshólyítással (**reddició**) fordul a meg nem nevezett, második személyű hős felé: „kövess, kövess engem”:¹

Иди, иди за мной – покорной
И верною моею рабой.
Я на сверкнувший гребень горный
Взлечу уверенно с тобой.

[Kövess, kövess engem – alázasos
És hűségese rabomként.
Ragyogó sziklás szirtre
Biztonsággal szálllok fel veled.]

Я пронесу тебя над бездной,
Ее бездонностью дразня.
Твой будет ужас бесполезный –
Лишь вдохновеньем для меня.

[Átviszlek a mélység fölött,
Melynek mélye fölcsigáz.
Borzadályod – hiába minden –
Csak lelkesültség, mit nékem ad.]

Az „alázatos / és hűséges rabomként” az oroszban a birtokos névmás közbevetésével alkotott **hiperbaton**. Ugyanebben a szerkezetben a „верною рабою” jelzője **paragogé**, ugyanis a melléknév végéhez illesztett elem „верной” helyett „верною” a magyar *ott-ottan, majd-majdan* típusú alakzathoz hasonlóan adjekciós metaplazmus.² Később a hetedik versszakban ugyanígy: *собою, звездою, землю*. A versszakban kötőszók elhagyása (*на – akkor*) **aszindetont** ad, amely nemcsak gondolatalakzat, hanem detrakciós mondatalakzat is. A „на гребень горный” – „sziklás szirtre” **alliteráció** a „gr/gor” hangcsoporttal a vad természetet festi. A második versszakban a birtokos névmás és a jelzett szó szétválasztása ismét **hiperbaton**: „Твой будет ужас бесполезный” „Borzadályod – hiába minden –”. Mellette **figura etymologica** „над бездной, / Ее бездонностью” „a mélység fölött, / melynek mélye” főnévi szöfejtő alakzata az emelkedettség kifejező eszköze.

Az első négy versszak a szárnyalás, az elragadtatás előrevetített képi megjelenítése. Az ötödik versszak, a vers szimmetriai középpontja ismétléssel, mutató névmások halmozásával **gradáció**, a tartalmi fokozás **klímax** a költői kérdés **interrogatio** erejét növeli. Az implicite a démon mögött meghúzódó költői én álláspontját, kijelentését a „знаешь ли” „tudod-e” faktív ige eldöntendő kérdéssé alakítja:

Ты знаешь ли какая малость
Та человеческая ложь,
Та грустная земная жалость,
Что дикой страстью ты зовешь?

[Tudod-e, milyen kicsinység
Az az emberi hazugság,
Az a szomorú földi szánandóság,
Amit vad szenvedélynek nevezel?]

A hatodiktól a tizedik versszakig, a vers szimmetrikusan második felében, a szenvedélytől való elragadtatás következményeit az időhatározói mellékmondatok sora, s a befejezett szemléletű igék praesens perfectuma vezeti végig a záró versszak tragikus végkifejletéig. A hetedik versszakban a helyhatározói alárendelésben **chiazmust**, ellentétes helycserét látjuk:

Где кажется земля звездою,
Землею кажется звезда.

[Hol csillagnak látszik a föld,
Földnek tűnik a csillag.]

A vers szövegszemantikáját tekintve az első öt versszak a földi ember istenségre törésének képi fokozása: **klímax**, a második öt versszak az istenségre való alkalmatlanság végletekig vitt előrevetítése: **antiklímax**:

И под божественной улыбкой,
Уничтожаясь на лету,

[És istenmosolyom alatt,
Röptödben megsemmisülve,

Ты полетишь, как камень зыбкий, Mint lebegő kődarab repülsz tova,
В сияющую пустоту... А ragyogó pusztaság felé...]

A meg nem nevezett, bukásra ítélt hős képi megjelenítése metaforikus keretbe foglalja az elragadtatás és eltaszítottatás mitikus szenvedéstörténetét. A feszültséget a hasonlított hiánya alapozza meg. Az első versszakban a hős hasonlója „покорной и верною моею рабою” „alázatos és hűséges rabomként” állapotathatározói minőségben kíséri a felszólító módú igét:

Иди, иди за мной – покорной [Kövess, kövess engem – alázatos
И верною моею рабою. És hűséges rabomként.]

A zárókép utolsó két sorában a *mint* hasonlító kötőszó kapcsolja – szórendi **inverzióval** megemelve – a hasonlót mint állapotathatározót. A pusztaság leírása **szinesztézia**:

Ты полетишь, как камень зыбкий, [Mint lebegő kődarab repülsz tova,
В сияющую пустоту... А ragyogó pusztaság felé...]

Az orosz szöveg alakzatai és expresszív stílmái a mitikus hős, a mitikus helyszín, a felfokozott cselekvések és történések, a mitikus téma képi megjelenítését szolgálják.

Egy «új Prométheusz» mitikus világlátása – Lator László fordítása

Az általunk vizsgált két műfordítás szövegértelmezése, pragmatikai jelentése az eszmei, filozófiai háttér síkjának különbözőségéből kiindulva tér el, s nyelvi eszközeiben a lírai hős alternatív pozíciójának megrajzolásában jut a szöveg-felszínre.

Blok a „Jöjj, jöjj velem mindent feledve” kezdetű „Démon” versét 1910-ben írta. Lator László³ magyar tolmácsolásában olvasva olyan mítoszteremtő képi világgal találkozunk, amely tropusaival, alakzataival a magyar olvasó számára Adyt idézi: „szilaj kacajjal szállva szállok”, „tested gyönyörű isten-testem / égi tüzével égetem”, „nézed sok játékos csudámat”, „Isten-mosolyom láthatatlan / sugaraiban semmivé / zsugorodsz, s mint a kő, magadban / zuhansz a fénylő űr felé” stb.

Lator László Blok hősében – Ady mitikus világát, a nemzeti kulturális emlékezetet felidézve – az új Prométheusz világmegváltó elhivatottságát látja. Ady verseiben az emberfelettien szenvedő, végzetsújtotta, leigázott, megcsalt ember önszemléletét, önsorsának ábrázolását úgy mutatja meg, hogy abban a mártírium, a kínok, a szenvedések fokozott hangsúlyt kapnak (vö. Barta 1976: 452 – 471).

Ady „mégis”-etikája – Király István kifejezésével élve – számon kér és „csak azért is”-harcot hirdet. A mitikus élményteremtés egyik állandó eszközének, a vitázó dialógusnak a szeresztésében érzékeltethető ez a pozícióbeli különbség.

Mind Adynál, mind Bloknál a dialógusnak csak az egyik felét halljuk. Ez adja a drámai feszültséget. Ady a hőssel azonosul, s maga kezdi a párbeszédet, számon kérve „istenem, istenem, mért hagytál el engem”.

Lator expresszív jelzői, szóképei ezt az intenzív vitát, perlekedést mintegy preszuppozícióként beépítve tartalmazzák, ezért sokkal erőteljesebbek, mint Bloknál. Blok hőst az orosz szövegben nem halljuk, a démoni erő kedvére irányítja. A közös élmény, az istenségtől való bitoroltság, az istenséggel való megteltség tehát, bár közös fókusz, közös szövegszervező erőforrás, mégis más-más pozícióból nyer ábrázolást, amely a nyelvi megformálás egymástól eltérő stiláris rétegeit hozza mozgásba.

Szabó Zoltán a szövegtan stilisztikai alkalmazását taglalva, éppen Adyt hozva példának állapítja meg, hogy nemcsak egy adott téma, hanem egy integráló mondat is lehet stilisztikai fókusz, ha magában foglalja a mű stiláris jellegű megkülönböztető sajátosságait (Szabó 1997). Ez az integráló, s a fordító nyelvanyagát Ady felé mozgásba hozó mítoszeremtő képi fókusz Blok versében, Lator László számára meghatározóan az isteni erő, a mitikus helyszín képeiben jelenik meg: a „*божественно-прекрасным телом*” „istenszépségű testemmel” és a „*под божественной улыбкой*” „isten-mosolyommal” **szinesztéziája** a démoni erő méltó ellenfelet sugalló megjelenítése. A mitikus hely leírása hasonló erővel hat a fordítóra. Erről külön is szólnunk majd. Mítoszt sugalló nyelvi lehetőség az archaizmusok használata, amely Bloknál ugyanúgy, mint nálunk Adynál csak jelésszerűen, nyomokban jelenik meg. Ilyenek a *сень* (menedék, védelem, oltalom), az *узришь* (nézed, szemléled), a régies esetformák: *верною моею робой* (hűséges rabomként). Mindezeket számba véve nem véletlen, hogy a mitikus világlátást Lator a magyar változatban a századelőt számunkra a mitikus téma kapcsán adekvátan Ady nyelvi eszköztárát előhívó módon jeleni meg.

Blok nyelvi és képanyagát a fordítás két síkon „emeli meg” Ady tajtékosabb, vadabb, mozgalmasabb mítoszképzete felé: egyrészt a meglévő jelzőket fokozza, élesíti, másrészt a szövegszerveződésre oly nagyon jellemző előfeltevéseket – immár Ady képvilágát segítségül hívva – gazdag hangulati elemekkel építi be a nyelvi formák tartalmába.

A mítoszeremtés egyik eszköze, a mitikus helyszín leírása. Ez különös szókapcsolatokkal jön létre, melyeknek nyelvi alakja majd mindenütt ugyanaz: a topográfiai jellegű utótaghoz többnyire elvont vagy legalábbis nem tárgyias jellegű előtag járul, s az olvasóban szinte meseszerűség képzetét váltja ki a *szinesztézia*, a hasonlat.

Lator László fordításában a démon „*hősziporkás roppant hegyekbe*” tör, s nem csupán „*на сверкнувший гребень горный*” [*Felszikkasztó hegygerincre*]. Mind a repülés, mind a mélység Ady eszközeivel kapja meg borzongatóan sátáni erejét, méreteit: „*Szilaj kacajjal szállva szállok (enallagé) / szédítő mélységek felett*” **alliterációt, szinesztéziát és figura etimológicát** használva fordítja Lator László Blok sorait:

Я пронесу тебя над бездной,
Ее бездонностью дразня.

[Átviszlek a mélység fölött,
Melynek mélye fölcsigáz.]

A mitikus helyszín versbeli utolsó konkrét képe is ilyen :

И на горах, в сверканьи белом,	[És a hegyeken, a fehér szikrázásban,
На незапятнанном лугу,	A lábnyom nem érte réten],

Ugyanez Lator fordításában **enallagé halmozással és szinesztéziával** összekapcsolt érzéki benyomás:

*Fényzuhatagban, vad hegyekben,
embernemjárta réteken*

A hely a különös névadás révén elveszti köznapi tartalmát, titokzatos levegővel, rejtelmes energiával telik meg. Ez a titok és ez az energia a Lator-féle fordításban érezhetően nagyobb, intenzívebb, mint Blok démonvilágában.

A mitikus ember számára a pillanatnyi benyomás tölt be mindent, nem elemzi, nem is méri múlthoz, jövőhöz. A mitikus ember előbb fogja fel és előbb közli az érzéki (különösen a hang) benyomást, és csak azután a benyomás forrását. A pillanatnyi jelenvalóság szolgálatában hangsúlyozza túl az érzéki benyomás érzékletességét, úgy, hogy a hatás, a benyomás valósággal háttérbe szorítja a benyomás forrását. A fordító a melléknevek halmozásával a jelzett tulajdonságot belsőleg erősíti: „*hősziporkás roppant hegyekbe*”. Minden ige, minden szókép önmagában is idézi a démonnal küzdő prométheuszi figura emberfeletti erőfeszítését, győzni akarását.

Lator fordításában a nyelvi megformálás mindvégig egyenes tükröződése a fókuszként ható alaptémának: a „*mégis*”-etikát a démoni hatalmak szorításában is megvalósítani akaró emberfeletti lelkeséggel megáldott hős, egy új Prométheusz érzékeltetésének. Az ellenálló hős hiányzik Blok világából.

Az intenzitást az igei alapú szóképeknek az orosznál jóval erőteljesebb tartalma is fokozza a magyar szövegben: „*roppant hegyekbe / ragadlak biztos szárnyakon*”, „*szilaj kacajjal szállva szállok*”. A képből az orosz szöveg értelmezése szerint másutt igéket szabadít fel a fordító: „от дождя эфирной пыли” [„az éteri por *esőjétől*”] helyett „*ha poresőt zúdit az éter*”. Vagy később: „И онемев от удивленья” [„*És a csodálkozástól elnémulva*”] „*S megejt, elkábít a varázslat*” (**hypallagé**), s a vers záróképében „*Ты полетишь как камень зыбкий / В сияющую пустоту ...*” [„*Mint lebegő kődarab repülsz / a ragyogó pusztaság felé...*”] helyett „*s mint kő, magadban / zuhansz a fénylő űr felé*”.

Az érzéki benyomás belső fokozása nemcsak a fordítás szuggesztív jelzőkkel való bővítésével, hanem a jelzők további fokozást érzékeltető **halmozásával** is Adyra emlékeztető módon történik: Így **klimaxnak** tekinthető a „*milyen törpe, milyen csekély*”, a „*hitvány hívságos hazugság*”. Ez utóbbi **alliteráció** is.

A globális kohézió, a démon-téma közvetlen, pillanatnyi jelenvalóságát fokozó szövegszervező mozzanatokból még egy jellemző elemre térjünk vissza: a **képi előfeltevésekre**. A fordító előfeltételezi a költői vízió intenzitását, dimenzióit, s a bekapcsolt képzettársításokban megint csak nemzeti kultúránk anyagából merítve Adyhoz fordulhat leginkább. A mítosz, amely az emberi élet minden mozzanatát megemeli, a partikuláris mozzanatokat egyetemes távlatba állítja,

az örömet és a fájdalmat egyaránt nagyobb létdimenzióba vonja, tovább él és hat a magyar költészetben, hogy csak Nagy László, Nagy Gáspár költői világát említsük (Görömbei 1986: 264–285). Az oly sok esetben hiányolt teljes költői szótárak segítenének abban, hogy nyomon kövessük, felderítsük, milyen irodalmi élmények játszhattak közre a konnotáció vagy szabad asszociáció következtében a szövegbe épülő lexikai metaforák, alakzatok (**enallagé**) létrejöttének: A „csillámló hegygerinc”-hez így tapad a „hósziporkás” és „roppant” jelző, a démon „szülej kacajjal szállva szálló”, a „fehér szikrázás” „fényzuhatag”, a „hegyek” „vadak”. Honnan a „gyönyörű isten-test” „égi tüze”, a „bűvölet” miért „szertelen”, a „látomás” „sok játékos csuda”, az „isten-mosoly” miért „láthatatlan”, s a „repülés a pusztaság felé”, mitől pokolba vivő „zuhanás”? Mondhatnánk, egyszerűen azért, mert a fordító-költő így éli meg a vers jelentését, ezt ébreszti fel benne a téma mint a szövegegészhez képi előfeltevésként adekvátan tartozó tartalmat. De, hogy miért éppen *ezt* a képi világot és nem mást, miért éppen *ekkor*, s miért éppen *ennél* a fordítónál – ez már aligha véletlen. További kutatás kérdése mindez elsősorban a befogadélmélet és hatásmechanizmus körében vizsgálódó hermeneutika számára (vö. Szathmári 1979, Egri 1980, Jauss 1980, Tolcsvai Nagy 1996, Kulcsár-Szabó 2000).

Összegezve: Blok „Démon” című verse mind tartalmilag, mind formai, nyelvi megvalósulásában Ady mitikus életlátásával hasonló szimbólumcsoportokat sorakoztat fel. Nyelvi megoldásai a szecesszióhoz is kapcsolódóan az explicit, képi alakzati kiterjesztéssel jellemezhetőek (vö. Tamás 1998: 11–21). Az alaképlet mind Bloknál, mind Adynál az életpálya egy részének, vagy magának az egész életnek az összesűritése a rohanás, repülés, szenvedélyes száguldás egy rövid szakaszába. Az erős időbeli összevonás hangsúlyozza a szemlélet dinamikus jellegét. Ez a dinamizmus az érzéki intenzitással és a cselekvés vagy történés intenzitásának mértékével mérve a felsorolt pontokon Lator László fordításában sokkal erőteljesebb, mint Blok orosz „Démon”-ában.

A szeretet és a szerelem kérdése az orosz filozófiában – Galgóczy Árpád fordítása

Alekszandr Blok az orosz szimbolisták második, fiatalabb nemzedékének kiemelkedő képviselője volt. Pályája Andrej Belijével, Vlagyimir Szolovjovével együtt az 1900-as évek elején indult. A második nemzedék újrafogalmazta az élet és az alkotás viszonyáról vallott, eredetileg a romantikában gyökerező orosz nézeteket. Szerintük az élet érvényességét az adja, ha a művészettel egybeforva túlnő az empirián, vagyis az alkotással szimbiózisban létezik. A költő mágikus nyelven beszélő pap, akihez nem ér fel az „alacsony tömeg”, így felelőssége is túlnő mind a köznapi élethelyzeteken, mind a szűken értelmezett esztétikai szférán. Voltaképpen kozmikus feladatokra van kijelölve. Ugyanazt mondja, mint a filozófus, csak míg az szillogizmusokban fejezi ki magát, a költő formákban és képekben fogalmaz. Ez az orosz szimbolistákra jellemző *életalkotás-kultusz* („жизнетворчество”) elválaszthatatlan Blok életrajzától. Az egyetemes valóságosság („sobornost”), az oroszoknál a nemzeti kultúrában gyökerező *pra-*

voszlavia, a nép – ország – lelkeség szimbóluma. Ezt fejleszti tovább a második nemzedék filozófiáját meghatározó *Sophia-tan* („софийность”), a *világlélekről* szóló, az az Isteni-Szófiát elfogadó tanítás. A „szofijnoszty” szimbólum maga az emberiség, mi több, a „*világlélek*” a látható kozmosz kifejeződési formája. E felfogásban a költő mitikus küldetése kapcsán, s – a diskurzusetika szabályainak megfelelően – kezdőpozíciója révén nagyobb *felelősséget* visel. Az orosz gondolkodás specifikuma, a „style russe” végig rányomja bélyegét az ún. *orosz eszme* mibenlétéről folyó, tulajdonképpen még napjainkban is tartó – pontosabban újra feltámadó – vitájára.⁴

Blok⁵ talán az utolsó az orosz irodalomban, aki mítoszt teremtett nemcsak a költői szerepből, hanem a költő életrajzából is. Nyomon követhető, hogy kora gondolkodója, Szolovjov filozófiájától áthatva értelmezi személyes életében is többek között a *férfi-nő* kapcsolatot, amely egész lírájában, s magánéletében központi, megoldhatatlan tragikus kérdést jelentett.

A költő mitikus látomásaiban ilyen gondolatrendszeri háttérrel kísérve keveredik a szerelem kapcsán a misztikus révület és a durva, démonikus valóság bódító és lehúzó ereje. Szerencsétlen sorsát, végzetes magányát egyre nehezebben viseli. „Nem lehet legyőzni a magányt azzal, ha a misztikus élményhez hasonlítjuk, erről mélységesen meg vagyok győződve. Az viszont lehetséges, hogy a valós élet – a szenvedély és a munka ritmusával a magány legyőzhető. Minden más – csak álmom” – írja egy barátjának 1908-ban (Szőke 2000: 65–73). A földi szerelem Blok számára gonosz, démonikus erő. Számára az eszményi, tiszta imádat a magasabb rendű, benne a *Világlélek* és a költő misztikus elhivatottsága egységben találkozhat.

Nem véletlen, hogy a démon-motívum Blok költészetében a férfi-nő harcára kivetítve ezt a tartalmat tükrözi. Aktuális apropója is van e Lermontovig visszavezethető téma többszörös kibontásának 1910 és 1916 között. Saját vallomása szerint M. A. Vrubel (1856–1910), a festő halála ihlette több „Démon”-versét. Vrubel Lermontov „Démon” című poémájának népszerűségéhez több romantikus stílusú illusztrációval járult hozzá. A Lermontov által megírt férfi-nő küzdelmet, s a démon hatalmába kerített hősnő, Tamara alakját a festő sugesztív erővel örökítette meg. Ez a festészet képi eszközeivel is kifejtett örök emberi téma a személyes érintettség mellett Vrubel halálával kap aktualitást (Orlov 1975: 177).

Blok meggyőződése, hogy a szerelemben a szeretett lénynek „abszolút és végtelen jelentése” van, ezért a szerelem igazi „tárgya” csak a „hívó szerelem” számára elérhető. Ez időben a zátonyra futó magánélet fájdalomának személyes élménye is gyötri. Házassága feleségének a költőbarát Belij iránti földi vonzalmával feloldhatatlan szerelmi háromszöggé alakul.

Ilyen körülmények között születik meg 1910-ben több „Démon”-variáció között a „*Jöjj, jöjj velem mindent feledve*” kezdetű. A démonnal szemben áll a költői én, amely a kulcsfontosságú középső, ötödik versszakban vallja meg Blok személyes magánéleti fájdalmát:

Ты знаешь ли, какая малость
Та человеческая ложь,

[Tudod-e, milyen kicsinység
Az az emberi hazugság,

Та грустная земная жалость,
Что дикой страстью ты зовешь?

Az a szomorú földi szánandóság,
Amit vad szenvedélynek nevezel?]

Galgóczy Árpád⁶ az emelkedettség helyett a hétköznapiság szintjére taszítva, a negatív fokozás hasonlataival (**antiklimax**) adja vissza a „vad szenvedély” igazi szerelemhez méltatlan érzéseinek leírását:

*A földi ember mind csak ámit –
Tudod te azt, hogy mily galád
hazútság, szánalmas család, mit
Vad szenvedélynek mond a szád?*

Joggal kérdezhetjük, honnan tudható, hogy itt a megszólított, a démontól elragadott második személy **nem férfi**, hanem **nő**? A fordítások *egyike sem* utal erre, pedig az orosz eredetiben – jóllehet csak egyetlen szenvedő melléknévi igenév nőnemű végződéseként – a hatodik versszakban ezt is megtaláljuk. (A nyersfordítás „*angyal*” betoldása ezt a nőnemet érzékelteti csupán).

Galgóczy Latorhoz hasonlóan nem konkretizálja ennyire sem a megszólított második személyt. Sejteti csupán a hétköznapiság mítoszát megteremtve, amikor az esti kép szinesztéziájából kibontja a kedves könnyed alakját. A „вечер-ветер” („*este – szél*”) hangcseréje lehet félreolvasás, betűtévesztés is, de ha tudatos rész-egész viszonyulás, akkor a **pars pro toto**ra épülő **hypallagé**.

A fordításokon végigvonulnak az elemi melléknévi és igei lexémametaforák részlegesen szétírt nyelvi megjelenései. Hasonlat formájában jelölt alakzatként Galgóczynál igei metaforát találunk:

Когда же вечер станет тише,
И, *околдованная* мной,
Ты полететь захочешь выше
Пустыней неба огневой, –

[Mikor az este elcsendesedik,
És te, *angyal*, *megbabonázva*
Általam feljebb akarsz szállni
Az izzó ég pusztaságába,–]

Galgóczy fordításában:

*Ha majd a szél újból elernyed,
Te, elkábitva általam,
Vinnéd, emelnéd könnyű tested
Gyönyörtől, vágytól ittasan.*

Az orosz eredeti szöveg alakzatait Galgóczy megoldásaival szembeállítva kevesebb mondataalakzatot, s több lexémaalakzatot látunk, mint Lator fordításában. Az első versszak Lator Lászlóhoz hasonlóan **gradációval** erősíti az intenzív felszólítást. Az orosz **alliterációt** eredeti helyén őrzi meg. Itt a sziszegő hangok alliterációjával adja vissza az orosz *göröngyös* táj hasonló leírását:

Иди, иди за мной – покорной
И верною моей рабой.

[Kövess, kövess engem – alázatos
És hűséges rabomként.

Я на сверкнувший гребень горный
Взлечу уверенно с тобой.

Ragyogó sziklás szirtre
Biztonsággal szállok fel veled.]

Galgóczy fordításában:

*Jöjj, jöjj utánam – mint a szolgám
Alázattal s hűségesen.
Fényben sziporkázó hegy ormán
Szilárd sziklára szállsz velem.*

További nyelvi lelemény, hogy az orosz egyes szám első személyű igelalkot az utolsó sorban a társhatározóból következtetve Galgóczy második személlyé alakítja: „Szállok veled”, tehát „szállsz velem”.

A befejezett szemlélet praesens perfectumát a jövőre utaló „majd” időhatározóval és az igekötős igealakokkal helyettesíti:

Я пронесу тебя над бездной,
Ее бездонностью дразня.
Твой будет ужас бесполезный –
Лишь вдохновеньем для меня.

[Átviszlek a mélység fölött,
Melynek mélye fölcsigáz.
A te borzadásod hiábavaló –
Számomra csak lelkesültséget ad.]

Galgóczy fordításában:

*Majd megragadlak, s feneketlen
Mélység fölött röptelek el,
S a kába rémület szívedben
Vidítva hat rám, feltűzel.*

Az „éteri poresőt” Latorhoz hasonlóan igésíti, de az igei hasonlat intenzitása Lator változatának pontosan ellenkezője, jelentéktelen természeti jelenséggé fokozza le, s a melléknévi igenévvel (*szállongó*) még az igei aktivitást is el-mossa:

Я от дождя эфирной пыли
И от круженья охраню
Всею силой мышц и сенью крылий
И, вознося, не уроню.

[Az éteri por esőjétől
És a szédüléstől megmentelek
Izmom teljes erejével és szárnyam
oltalmával
És felfelé vivén el nem ejtelek.]

Galgóczy fordításában :

*Az éter szállongó porában
Szárnyam között elrejtelek,
és izmos két karomba zártan
Úgy viszlek, el nem ejtelek.*

A mitikus helyszín leírásakor a hetedik versszakban a felcserélő ellentét **chiazmus**:

Да, я возьму тебя с собою
И вознесу тебя туда,
Где кажется земля звездою,
Землею кажется звезда.

[Igen, magamhoz veszek
És felviszlek téged oda,
Hol csillagnak látszik a föld,
Földnek tűnik a csillag.]

Galgóczy fordításában:

*S ahol az ég tűzfénye csillog,
Oda röptülek ezután –
Onnét a Föld parányi csillag.
S a csillag csöppnyi Föld csupán.*

Az utolsó versszak jelzője a szövegértelmezésben fordulatot jelent. Az orosz eredetihez képest ugyanis Galgóczy az „istenit” „szent”-re cserélve így fordít:

И под божетвенной улыбкой,
Уничтожаясь на лету,
Ты полетишь как камень зыбкий,
В сияющую пустоту...

[És isteni mosolyom alatt,
Röptödben megsemmisülve,
Mint lebegő kődarab repülsz tova
A ragyogó pusztaság felé...]

Galgóczy fordításában:

*S e szent mosolygástól kísérve
már röptödben megsemmisülsz,
S a fényben úszó pusztaság mélybe
Mint hulló kődarab repülsz...*

E szövegmegoldás gondolati összefüggéseit az előzőekre vetítve kérdezhetjük: ki itt a Démon? A földi szenvedély pusztulásba vivő hatalma vagy az idealizált, tiszta szerelem misztikus ereje? A „szent” jelző ugyanis pozitív értékelési konnotációt ad a démon alakjának, aki így *szelíd* mosollyal bocsátja el a méltalan, földi szenvedélyre vágyó asszonyt, miután az nem képes társa lenni a szerelem magasabb rendű szellemi misztériumában. Ebben az értelmezésben az egész vers az utolsó versszakig terjedő egyetlen fokozás (**klímax**), amelynek végén az „elbocsátó szép üzenet”, bár némiképp Adyt idézi, mégsem győztes. Nála a „*hulló kődarab*” sorsára ítélt, ám Blok költészetében mindig központi helyet elfoglaló nőalak a századelőn oly divatos „*famme fatale*” vonásait ölti magára, akinek szabadosságával – Adyval ellentétben – Blok sohasem tudott megbirkózni.

Nem a szembeállító minősítés szándékával, mégis vessük egybe Lator László és Galgóczy Árpád fordítói szöveginterpretálását a fordítások szövegében. Lator kitágítja, meghatározatlan tárgyiasságával, felfokozott misztériumával az *egyetemes emberit* emeli ki Blok verséből. Galgóczy a jelentésrétegeket a konkrét valóság felé közelíti, s a *férfi-nő örök küzdelmének* Blokra jellemző világát vetíti elénk. Megjegyzendő, hogy ez a Blokra jellemző gondolkodás a magyar olvasó

számára aligha lenne érthető az általunk csak felvázolt, de bőségében is szükségesnek ítélt kommentárok, háttérismeretek nélkül.

Kitekintésként néhány töprengő gondolat hadd lebegtesse bennünk még egy kicsit az alakzatok kapcsán is jól körvonalazható két témát. Befolyásolja-e az esztétikai élményt, ha az olvasóban/fordítóban anyanyelvi élményeit is előhívja a műalkotás célnyelvi újjászületése? Vajon el kell-e kerülni – s ha nem, miért nem – nemzeti kultúránk hatását a műfordításokra? Mitől érzi az adott nyelven beszélő szépnek, s így igaznak is az anyanyelvén megszólaló idegen műalkotást? S ha nincs olvasmányélménye, zavarja-e a számára nem jelértékű, pl. Adyra jellemző képvilág?

Meggyőződésünk, hogy indokolt, s mint most is, elkerülhetetlen bármely műalkotás adott nyelvű fordításának (fordításainak) stilisztikai elemzésekor a befogadás oldaláról is megvizsgálni a művészi szöveget. Az irodalmi mű nem valamiféle önmagában létező tárgy, amely minden szemlélőnek mindig ugyanazt a látványt nyújtja; nem emlékmű, amely monológ formájában hirdeti saját időtlenségét. Inkább partitúrához hasonlít, amelyből az olvasmány újabb és újabb visszhangjai hozhatók ki, amelyek kiszabadítják a szöveget a szavak anyagából és aktuális léthez segítik; „olyan beszéd, amelynek elhangzása közben kell megteremtienie az őt megérteni képes beszélőtársat” (Jauss 1980: 16). Még az újonnan megjelenő irodalmi mű sem jelent információs vákuumba berobbanó újdonságot, mert előrejelzésekkel, nyílt vagy rejtett jelekkel, meghitt ismertetőjegyekkel vagy rejtett utalásokkal előre felkészíti közönségét meghatározott jellegű befogadására; feléleszti korábbi olvasmányok emlékét, határozott érzelmi állapotba hozza az olvasót.

Ez a folyamat ment végbe Blok versének fordításaikor is, amikor a művészi szöveggel találkozva akaratlanul is felidéződött a nemzeti kulturális emlékezet – Blok kapcsán Lermontov, Ady és mások – hogy a mű által kiváltott esztétikai élményt átadva a fordító saját művészi, szövegalkotó tehetségével közvetítsen a szerző és az olvasó „párbeszédében”.

Jegyzetek

¹ Alekszandr Blok *A démon*. in: E. Fehér Pál (szerk.) 1978: 940. (Az orosz teljes versszöveget, a szó szerinti fordítást, valamint Lator László és Galgóczy Árpád szövegváltozatát a dolgozat végén mellékelem. A szó szerinti fordítást szögletes zárójelben, az orosz alakzatokat érzékeltetve adom meg.)

² Az alakzatok rendszerezéséhez a következő munkákat használtam fel: Szabó G.–Szörényi 1988, Bencze 1996, Fónagy 2001, Gáspári 2001, valamint Szathmári 1996.

³ Életrajzi adatok a Mellékletben.

⁴ A kérdés filozófiai irodalmából a következők ajánlhatók: Kiss 2001, valamint Barabanov 1991, Bergyajev 1991, Groys 1995, Karaszjov 1992.

⁵ Életrajzi adatok a Mellékletben.

⁶ Életrajzi adatok a Mellékletben.

Irodalom

- Barabanov 1991. = Барабанов. Е.В. 1991 Русская философия и кризис идентичности. *Вопросы философии*: 8.
- Barta János 1976. *Klasszikusok nyomában*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bencze Lóránt 1996. *Mikor miért kinek hogyan. I/1*. Budapest: Corvinus.
- Bergyajev 1991 = Бердяев Н. 1991. О назначении человека. Париж.
- Chesterman, A. 1993. From "Is" to "Ought": Laws, Norms and Strategies in Translation Studies. *Target* 5.1. 1–20.
- Cs. Jónás Erzsébet 2001. Арпад Галгоци как переводчик – новый подход к интерпретации русской поэзии. In: Lendvai Endre (szerk.) *Slavica Quinqueecclesiensia VI. Linguistica Translatologia*. Pécs: Krónika Kiadó 316–323.
- Eco, U. 1962/1998. *Nyitott mű*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Egri P. 1980. Befogadás és műelemzés. *Filológiai Közlemények* XXVI.évf. 4: 439–53.
- Fónagy Iván 2001. *A költői nyelvről*. Budapest: Corvina.
- Gáspári László 1996. Egy új retorika- és stíluselmélet vázlatja. In: Szathmári István (szerk.) *Hol tart ma a szilisztika?* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Gáspári László 2001. *A funkcionális alakzatelmélet néhány kérdése*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Görömbei András 1986. „Ki viszi át..?” Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Groys, Boris 1995 Az orosz nemzeti identitás keresése. *Replika*. 1995: 19–20.
- Jauss, H.R. 1980. Irodalomtörténet mint az irodalomtudomány provokációja. *Helikon* 1980/1–2 : 8–39.
- Karaszjov 1992. = Карасёв, Л. 1992. Русская идея (символики и смысл). *Вопросы философии* 1992:8
- Kiss Lajos András 2001. *Az eltűnt lelkiismeret nyomában*. Budapest: Liget.
- Klaudy Kinga 1997. *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletbe*. Budapest: Scholastica.
- Kulcsár Szabó Ernő 2000. *Irodalom és hermeneutika*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Németh G. Béla 1998. *Írók, művek, emberek*. Budapest: Krónika Nova.
- Orlov 1975. = Орлов Вл. (ред.) 1975. Александр Блок. Москва: Художественная литература.
- Péter Mihály 1999. „Pár tarka fejezet csupán...” Puskin „Jevgenyij Anyegin”-je a magyar fordítások tükrében. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Szabó Zoltán 1977. *A mai magyar stilisztika nyelvelméleti alapjai*. Kolozsvár: Kriterion.
- Szabó G. Zoltán, Szörényi László 1988. *Kis magyar retorika*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Szathmári István (szerk.) 1979. *A szöveg tan a kutatásban és az oktatásban*. Budapest: FVM Kiadó.
- Szilágyi Ákos 1995. Saját Puskin. Utószó. In: *Társalgás Géniusszal*. Budapest: Ikon Kiadó. 135–141.

- Szőke Katalin 2000. Az utolsó orosz misztikus költő: Alekszandr Blok. In: Galgóczy – Szőke (szerk.) 2000. *Alekszandr Blok. Versek. Kétnyelvű kiadás.* Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. 65–73.
- Tamás Attila 1994. *Értéktérmentők nyomában.* Debrecen: Csokonai Kiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996. *A magyar nyelv stilisztikája.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Toury, G. 1980 *In Search of a Theory of Translation.* Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.

Források

- E. Fehér Pál (szerk.) 1978. *Klasszikus orosz költők.* Budapest: Európa. (Lator László fordítása)
- Galgóczy Árpád, Szőke Katalin (szerk.) 2000. *Alekszandr Blok. Versek. Kétnyelvű kiadás.* Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. (Orosz szöveg és Galgóczy Árpád fordítása)

Mellékletek

Életrajzi adatok

Alekszandr Blok

Alekszandr Blok 1880. november 16-án született Szentpéterváron. Édesapja a Varsói Egyetem jogászprofesszora. Anyai nagyapja, a költőt felnevelő család feje Andrej Beke-tov, a Pétervári Egyetem rektora. Blokot alapvetően nők nevelték, a nyarakat a Beke-tov család birtokán, Sahmatovóban töltötte. A szomszédos birtok a híres kémikusé, Mengyelejevé volt, akinek lányával, Ljubov Dmitrijevnával, gyerekkori műkedvelő színésztársával 1903-ban házasságot kötött. Szolovjov költészete és teóriája *A szerelem értelméről* már 1901-től nagy hatást gyakorol Blokra, s ezt követve költészetében és magánéletében a szeretett nő földi alakja égi lénygé, az *Örök Asszonyi* ideáljává transzformálódik. 1903-ban szoros barátságot alakít ki a moszkvai szimbolistákkal, Szergej Szolovjovval, Andrej Belijjel. A moszkvai barátok a fiatal párt misztikus ködben látják, s a fiatal költő maga is úgy gondolja, hogy az *Örök Asszonyit*, az ideált nem lehet földi szerelemmel megközelíteni. Ezért, bár Blok élete végéig ragaszkodott a feleségéhez, a hagyományos értelemben nem éltek házaseletet. Mind a költő, mind felesége a szenvedélyt másnál kereste. 1921. augusztus 7-én halt meg.

Lator László

Lator László hazai környezetben érlelődött aktív költővé és filológus irodalmárrá. 1927-ben született, költő, műfordító. Egy ideig Eötvös-kollégista volt. 1951-ben magyar–német szakos tanári diplomát szerzett. 1955-től az Európa Kiadó lektora, majd főszerkesztője. Hosszú ideig személye körül egész műfordító-iskola formálódott.

Meghatározó, finom stílusú, nagy tudású alakja a mai irodalmi közéletnek. 2001-ig az ELTE műfordító-képzésében tanított. Számos verseskötete jelent meg, több irodalmi és művészeti díj tulajdonosa. 1992-től a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia alapító tagja, 1998-tól ügyvezető elnöke. 1995-ben Kossuth-díjat kapott. Verseinek és versfordításainak legutóbbi kötete 1999-re datálódik.

Galgóczy Árpád

Galgóczy Árpád 1928-ban született Budapesten. 1945-ben tizenhét éves korában gimnazistaként Mátészalkáról elhurcolták egy szibériai munkatáborba, ahol rabtársai közül az orosz értelmiségi elitéltek – felfedezve a fiú művészi érzékét – megismertették saját klasszikusaikkal, Lermontovval, Puskinnal. A *Gulagon* töltött évei után a Szovjetunióban tűzoltóként kereste meg a hazatérés költségeit. Irodalmi vonzódása az orosz nyelvi környezetben mindvégig megmaradt. Húsz év után, az 1960-as években érkezett haza, de ez „*furcsa szerelem*” az orosz líra iránt a magyar fordításaiban tovább folytatódott (Cs. Jónás 2001). Költőként sohasem jelentkezett a magyar irodalomban, de a kilencvenes években egymás után jelentek meg fordításkötetei. Galgóczy munkásságát Péter Mihály Puskin-fordításai kapcsán értékeli nagyra (vö. Péter 1999: 9–10). Szilágyi Ákos „költő-médiúm”-nak nevezi, akinek bár nincs saját verse, de rajta keresztül elevenen szólal meg magyarul a tizenkilencedik század orosz lírája (vö. Szilágyi 1995).

*Alekszandr Blok Démon című verse
orosz eredetiben és szó szerinti fordításban*

Блок: Демон (1910)

Иди, иди за мной – покорной
И верною моей работой.
Я на сверкнувший гребень горный
Взлечу уверенно с тобой.

Я пронесу тебя над бездной,
Ее бездонностью дразня.
Твой будет ужас бесполезный –
Лишь вдохновеньем для меня.

Я от дождя эфирной пыли
И от круженья охраню
Всею силой мышц и сенью крылий
И, вознося, не уроню.

И на горах, в сверканьи белом,
На незапятнанном лугу,
Божественно-прекрасным телом
Тебя я странно обожгу.

Szó szerinti fordítás

[Kövess, kövess engem – alázatos
És hűséges rabomként.
Ragyogó sziklás szirtre
Biztonsággal szállok fel veled.

Átviszlek a mélység fölött,
Melynek mélye fölcsigáz.
A te borzadásod hiábavaló –
Számomra csak lelkesültséget ad.

Az éteri por esőjétől
És a szédüléstől megmentelek
Izmom teljes erejével és szárnyam
oltalmával
És felfelé vívén el nem ejtelek.

És a hegyeken, a fehér szikrázásban,
A lábnyom-nem érte réten,
Istenségsgű testemmel
Téged furcsán égetlek körül.

Ты знаешь ли, какая малость
Та человеческая ложь,
Та грустная земная жалость,
Что дикой страстью ты зовешь?

Когда же вечер станет тише,
И, околдованная мной,
Ты полететь захочешь выше
Пустыней неба огневой, –

Да, я возьму тебя с собою
И вознесу тебя туда,
Где кажется земля звездой,
Землею кажется звезда.

И, онемев от удивленья
Ты узришь новые миры –
Невероятные виденья,
Создания моей игры...

Дрожа от страха и бессилья.,
Тогда шепнешь ты: отпусти...
И, распутив тихонько крылья,
Я улыбнусь тебе: лети.

И под божественной улыбкой,
Уничтожаясь на лету,
Ты полетишь как камень зыбкий,
В сияющую пустоту...

Tudod-e, milyen kicsinyég
Az az emberi hazugság,
Az a szomorú földi szánandóság,
Amit vad szenvedélynek nevezel?

Mikor az este elcsendesedik,
És te, angyal, megbabonázva
Általam, feljebb akarsz szállni
Az izzó ég pusztaságába,–

Igen, magamhoz veszek
És felviszek téged oda,
Hol csillagnak látszik a föld,
Földnek tűnik a csillag.

És a csodálkozástól elnémulva,
Te új világokat pillantasz meg –
Hihetetlen látomásokat,
Játékom teremtményeit...

Reszketve a borzadálytól és az erőtlenségtől,
Akkor te azt sutogod: engedj el...
És csendesen leeresztve szárnyam,
Rád mosolygok: repülj.

És isteni mosolyom alatt,
Röptődben megsemmisülve,
Mint lebegő kódarab repülsz tova
A ragyogó pusztaság felé...]

A dolgozatban elemzett műfordítások

A démon

Lator László fordítása (1978)

Jöjj, jöjj velem mindent feledve,
alázatosan és vakon,
hósziporkás roppant hegyekbe
ragadlak biztos szárnyakon.

Szilaj kacajjal szállva szállok
szédítő mélységek felett.
A reszketésed, borzadályod
csak lelkesít majd engemet.

Ha por-esőt zúdít az éter,
fejed kóvályog – védelek
szárnyammal, karom erejével
megóviak, úgy száíiok veied.

A démon

Galgóczy Árpád fordítása (2000)

Jöjj, jöjj utánam – mint a szolgám
Alázattal s hűségesen.
Fényben sziporkázó hegy ormán
Szilárd sziklára szállsz velem.

Majd megragadlak, s feneketlen
Mélység fölött röpitlek el,
S a kába rémület szivedben
Vidítva hat rám, feltüzel.

Az éter szállongó porában
Szárnyam között elrejtelek,
és izmos két karomba zártan
Úgy viszlek, ei nem ejteiek.

Fényzuhatagban, vad hegyekben,
embernemjárta réteken
tested gyönyörű isten-testem
égi tüzével égetem.

Milyen szánalmas, ó, ha tudnád,
milyen törpe, milyen csekély,
mily hitvány, hívságos hazugság,
amit úgy hívsz: vad szenvedély!

Ha majd elcsöndesül az este,
s te megbűvölten, szertelen,
feljebb akarsz repülni egyre
az izzó égi semmiben,

én felviszlek, odarepítlek,
honnan csillagnak láthatod
a földet, messzinek, kicsinynek,
s földnek látod a csillagot.

S megejt, elkábít a varázslat,
és ámulattól hallgatag
nézed sok játékos csudámat,
a furcsa, új világokat.

Akkor te majd fülembé súgod
rettegve és erőtlenül:
Eressz... én meg csak rád mosolygok,
s meglebbentem szárnyam: repülj!

Isten-mosolyom láthatatlan
sugaraiban semmivé
zsugorodsz, s mint a kő, magadban
zuhansz a fénylő űr felé.

Hegyek között szűztiszta réten
Utunk fehér fényben vezet,
És égi-szép testem tüzében
Megperzselem a testedet.

A földi ember mind csak ámít –
Tudod te azt, hogy mily galád
hazugság, szánalmas csalás, mit
Vad szenvedélynek mond a szád?

Ha majd a szél újból elernyed,
Te, elkábítva általam,
Vinnéd, emelnéd könnyű tested
Gyönyörtől, vágtyól ittasan.

S ahol az ég tűzfénye csillog,
Oda röpítlek ezután –
Onnét a Föld parányi csillag.
S a csillag csöppnyi Föld csupán.

S míg hallgatsz ámulatba esve,
Száz új világ tűnik megint
Mint bűvös látomás szemedbe –
Varázslatom játéka mind...

Rémülten és halálra váltan
Súgod remegve: hagyj, eressz...
S én szárnyamat szélesre tártan
Mosolygok, úgy mondom: mehetsz!

S e szent mosolygástól kísérve
már röptödben megsemmisülsz,
S a fényben úszó puszta mélybe
Mint hulló kődarab repülsz...